

POLGÁRI JOG

KÖZGAZDASÁG ÉS PÉNZÜGY

Serlegbeszéd és Válasz.

Tartották: Dr. Görög Frigyes

és Dr. Szladits Károly egyetemi professzor.

a Szladits-szeminárium baráti körének 1937. június 22.-i vacsoráján.

Amidőn a hagyományos szokás a mai estén az én kezembe adja a serleget, hogy azzal az idejubiláris év alkalmából immár *tizedszer* köszöntsük a mi szeretett Professzorunkat, örömtől meghatott és zavartól elfogult vagyok. Büszke öröm tölt el, hogy czuttal nekem jutott a megtiszteltetés, hogy baráti körünk ragaszkodó szeretetét tolmácsolhassam, de zavarban vagyok, mert tudom, hogy a serleg-szónokok sorában elődeimnek felszólalásai egy-egy miniatűr remekműként, valóságos jogfilozófiai essayk formájában jelentkeztek, amelyekkel az én igénytelen szavaim a versenyt fel nem vehetik.

Ennek az ünnepi alkalomnak lényegét és ezzel együtt baráti társaságunk értelmét kutatva úgy találok, hogy bennünket a felfogásoknak és érzéseknek bizonyos közössége fűz össze.

A felfogásoknak közössége: mert valamennyien azok közé tartozunk, akik állítjuk, hogy a szív és az agy nemesebb testrészei az emberi szervezetnek, mint az ököl;

akik azt tartjuk, hogy *justitia regnorum fundamentum* és hogy a jogbiztonság minden kulturális és gazdasági haladás alapja;

akik tudjuk, hogy az élet és vele a jog állandóan fejlődik, de azt is tudjuk, hogy vannak erkölcsi parancsokon nyugvó nem változó örökérvényű jogi alapelvek;

akik valljuk, hogy a *salus reipublicae suprema lex*, de egyuttal valljuk azt is, hogy a közérdek nem azonos a leghangosabb érdekesoport külön érdekeivel;

akik úgy látjuk, hogy az „erősebb joga“ kifejezés rendszerint a legerősebb jogtalanságnak eufemisztikus alakja;

akik azt hisszük, hogy az értelem világossága és az érzelem melegsége magasabbrendű társadalmi rendezőelvek a demagógia embereket elválasztó zavaros gyűlölködésénél;

akik úgy érezzük, hogy az általános emberi méltóbb ideál, mint az emberiség beskatulyázása osztályok, nemzetiségek, vagy fajok szerint;

akik kedvesebbnek találjuk a gondolatszabadság szűrőjén kikristályosodott egyéni meggyőződést az irányított közvéleménynél:

akik kívánjuk, hogy az állami omnipotenciának határt szabjon az egyéni szabadság nem érinthető birodalma.

De nem folytatom e gondolat-töredékeknek minden rendszert szándékosan nélkülöző kaleidoszkópját, amely távolról sem program, legfeljebb egy-egy villanása az emberi szolidaritás eszméjébe ágyazott jogászai gondolkodás sugárkévéjének.

A felfogások most említett közösségével párosul az az érzelmi közösség, amelynek középpontjában a mi Professzorunk személye áll. Iránta való szeretetünkben és tudása iránti hódolatunkban — ne tagadjuk — személyi kultuszt üzünk, de azt a magasabbrendű személyi kultuszt, amelyből elsősorban a közérdek profitál.

Szladits Károly egyéniségét ebben a körben méltatni kétségtelenül felesleges. Mint tudós és tanár annak a ragyogó triász-nak egyik csillaga, amely a magánjogunk egén a Grosschmid—Szász-Schwarz—Szladits neveiben jelentkezik, aki épen a lefolyt évben Párisban és Londonban tartott előadásaival a külföld tiszteletét is kivívta a magyar jogtudomány számára. Mint kodifikátor a magánjogi törvénykönyv megalkotásának egyik főtenezője. Írói megnyilatkozásaiban a gondolatok mélységét és mindig meggyőző erejű kifejtéseinek tisztaságát egyaránt csodálhatjuk. Mint bíró nemzetközi relációkban is általános megbecsülésnek örvend.

De bármily nagyhirű is mint tanár és tudós, és bármily kiváló mint író és bíró, a személyiségéből kiáradó és bennünket összetartó kohéziós erő nem ezekben a tulajdonságokban találja végső magyarázatát. Egyéniségének szuggesztív hatását az adja: ami benne *emberi*.

A melegen érző szív, a bölcs derű, személyiségének poézisa az, aminek hatása alá kerültünk. Igaz viszont, hogy ezeknek a ragyogó tulajdonságoknak kifejlődése nem kis mértékben függ össze hivatásával, a jogtudomány művelésével.

„Der Kampf ums Recht ist die Poesie des Charakters“ tanítja Ihering. És csakugyan: a jog tudománya, az *ars aequi et boni*, a művészet és a tudomány egymást erősítő hatásával formálja ki lelki karakterét annak, aki elhivatottan foglalkozik azzal.

Arma virumque cano: férfit és fegyverzetét, a mi Professzorunkat és a jogtudományt együtt kell ünnepelnünk.

És ez az a pont, ahol a mi baráti ünneplésünk közüggé válik.

Megnehezült az idők járása felettünk. Az utóbbi évek folyamán mind gyakrabban hallatszanak hangok, amelyek a jogeszmé

alkonyáról, a magánjog tragikumáról szólnak. A politikai és gazdasági válságok viharaiiban a jog alapelvei látszanak meginni. Mindgyakrabban találkozunk olyan szólomokkal, amelyek szerint a forrongó világ új életformákat keres magának és ezek szétrobbantják a jog ósdi kereteit. Különösen a magánjog területe az, amelynek birtokállományát nap-nap után újabb veszélyek fenyegetik. Nem csodálható, ha a jogeszmébe vetett hit mindjobban meggyengül.

Nem feladatomban, hogy ennek a folyamatnak okait és hatásait ezuttal fejtegessem, mindössze annak megállapítására szoritkozom, hogy a politikai és gazdasági válságok szükségyszerűen erősítik a kollektív irányzatot és szoritják háttérbe az individuálista gondolatot. A magánjog az individuum joga és így nem meglepő, ha a gazdasági válságok alatt veszteségeket szenved. A gazdasági válság elernyeszti a vállalkozási kedvet és szükségessé teszi az állami beavatkozást oly területeken, amelyek azelőtt az egyéni kezdeményezésnek voltak fenntartva. Az etatizmusnak ez a térhódítása azonban a válság enyhülésével, sőt megszűntével is állandósulási tendenciával bír és ez az, amiben a köz szempontjából a legnagyobb veszedelem rejlik. Ha a válság-jogszabályokat kényszerzülte megértéssel fogadtuk, úgy ez távolról sem jelenti azt, mintha a magánjog területének megcsökkentését állandósított és intézményesített formában elfogadni hajlandók volnánk. A gazdasági válság enyhülésével a magángazdasági társadalmi rendben újból jogaihoz kell jutnia az egyéni kezdeményezésnek és ezzel kapcsolatosan az egyén jogát, a magánjogot eredeti tisztaságába kell visszavezetnünk.

Ennek a feladatnak megvalósítására össze kell fogni a magyar jogásztársadalom minden tényezőjét, de elsősorban a magyar jogászfújáság erejét. Az ifjúságnak kell felismernie, hogy a régi jogi ideál a szükségyszerű jogfejlődés szempontjaival nem ellentétes és hogy a magánjog tradicionális eszméihez való ragaszkodás nem azonos megcsontosodott öregeknek a kor szavát meg nem értő maradiságával.

Es ebből a szempontból magam, aki sajnos, immár elvesztem az ifjúsághoz való tartozás jogcímét, egészen rendkívüli jelentőséget tulajdonítok annak, hogy baráti társaságunk állandó megújulásában a legszorosabb kapcsolatot tartja az ifjú jogászfújáság legkiválóbb tagjaival. Azokra az értékes jogászifjakra, akiknek baráti körünkbe történő felvétele egy-egy magasba ivelő életpályának jelentős állomása, nagy feladat vár. Velük való érintkezésben ifjodik meg baráti társaságunk egész gondolkozásmódja és nyer erőt Anteusként a köz érdekében kifejtendő munkásságához.

(Következett az ujonnan felvett tagok avatása).

* * *

Szavaimnak végére értem. Et si licet parva comparare magnis: ha szabad szavaimat — a serlepszónoklat magaslatáról az egyszerű pohárköszöntő szintjére lefokozott szavaimat — nagy szónoki teljesítményekkel egy napon említeni, akkor befejezésül hadd mondjam el a következőket:

Az ókor legnagyobb két szónokának, Cicerónak és Demosthenesnek összehasonlításánál arra a különböző hatásra szoktak utalni, amelyet beszédeikkel kiváltottak. Ha Ciceró egy, a formai tökéletességével és tartalmi mélységével egyaránt kitűnő szónoklatának végeztével leszállt a szószékről, római hallgatóságának körében egyhangú volt a vélemény: „ember ily szépen még nem beszélt soha”. Viszont ha a görög szónok, a filipikáinak egyikét megtartó Demosthenes háborgó indulatainak darabos kivetítését jelentő szavait bevégezte, az agora népe egygyéolvadt a kiáltásban: „Fel a harcra Fülöp ellen”.

Ha választanom lehet, a „görög”-nél maradnék. Szavaim ugyan távolról sem harcra hívnak, de igenis a békés alkotó munkára.

Boldog volnék, ha szavaim tette serkentőek lehetnének: Fel megifjodott lélekkel a munkára, amely a köz érdekében a jogi ideálok fényének visszaállításához vezet!

Dr. Szladits Károly a következőkben válaszolt:

Kedves Barátaim! Mikor az ember öregedőben van, akkor egyre fogékonyabb lesz a feléje irányuló jóakarát nyilvánulásai és különösen a szeretet kifejezése iránt. Megvallom, nekem is évről-évre jobban esik e baráti kör ragaszkodásának kifejezését hallanom és meleg barátságát éreznem. Ma különösen tele vagyok meghatottsággal és hálával, amikor az én kedves Görög-Frigyes barátomnak nemesveretű beszédét hallottam és konstataálnom kell, hogy akármi történjék is a világon az aranyvalutákkal, az ő lelkében, gondolataiban, érzésében, szavaiban az értékállandósági záradék, az aranyklauzula, az aranyban való készfizesítés még mindig élő valóság.

Az én helyzetemet ő rendkívül nehézé tette, mert én (most dicsekedni fogok) majdnem ugyanazt akartam elmondani (kivéve ami rám vonatkozik), de remélem, hogy mégsem leszek annak a Mikszáth-féle főispánnak a mása, aki az ünnepi szónoknak hozzáintézett beszédét szóról-szóra utána mondotta. Különben is olyan szépen elmondani, mint Görög Frigyes elmondotta, én úgysem tudnám.

Végtelenül jólesett nekem a méltatása az én szerény törekvéseimnek és annak, hogy amit e baráti körben mindig elérni óhajtottam, el is értem; azt t. i., hogy ez a baráti kör ne merüljön ki személyi kultuszban, hanem, bár személyes barátságon nyugvó, valóságos *eszmeközösség* legyen: folytonos villamos-

indukció, amely közöttünk egyikről a másikra hat át. Valahogy úgy érzem magam körötökben, mint érezhetné magát a telefonközpont, ha érezni tudna: örülök annak, hogy rajtam keresztül vannak a magyar jognak mindezek a kitünő munkásai egymással összekötve. De hogy a mi baráti körünknek állandósága csakugyan fennmaradjon, ahhoz más is szükséges, mint egy professzor mint kristályosodási középpont. Csakugyan a miénkhez hasonló baráti körnek a fennmaradásához *hármias kötőanyag* szükséges: egyik a személyes *emlékek közössége*, másik a *munka közössége* és harmadik az *eszmények közössége*. Ezek adják meg azt a három dimenziót a mult, jelen és jövő irányában, amely ennek a társaságnak életfolyamatát biztosítja.

Az emlékek dolgában nincs baj. Mert most már 30 esztendőnek az évjáratai egyesülnek ebben a baráti körben, akiknek mind ugyanazok az emlékei vannak, vagy legalább hasonlóak: a szeminárium működés, általában az egyetem munkaközössége. Van közöttünk már miniszter és kúriai bíró és van közöttünk kezdő gyakornok és ügyvédjelölt. Sőt engem az a nagy öröm ér a jövő esztendőben, hogy egy legrégebb és nagyon kiváló és szeretett tanítványom kiváló fiának leszek a tanára. Ennyiben tehát mindnyájan együtt össze vagyunk kötözve az emlékek egész szövedékével.

De bizonyos közös *munka* is kell ahhoz, hogy ez a közösség igazán aktív legyen. E tekintetben engedjétek meg nekem egy tréfás visszaemlékezést. Hivatkozom mai illustris vendégünkre, Mezei Pál kedves barátunkra, aki meg fogja erősíteni szavaimat, hogy volt nekünk egy fiatalkori jogász-társaságunk, úgy hívták: Ép Ész. Ez az Ép Ész addig volt virágzó, amíg „dolgozott”: jókedvében vidám ötleteket termelt és eközben tréfából *kodifikált*. Mezei barátom szerénysége nem fogja tiltani, hogy az Ép Ész kodifikációs munkája köréből az ő jeles törvénytervezetére emlékezzem, amelynek a címe az volt: „Törvényjavaslat a kötelező kamatnélküli és visszafizetés nélküli polgári hitelről.” Ez a következő egyetlen paragrafusból állott: „Mindenki, akinek van pénze, tartozik adni annak, akinek nincs”. Az indokolás kifejtette, hogy ez az elv általánosítva a pénzforgalmat önműködően biztosítaná. Mert mi lesz — mondja az indokolás — ha valaki minden pénzét odaadta? Oda megy a másikhoz, akinek még van és tőle igényelhet. (Derűlség.) Addig, amíg így dolgoztunk, az Ép Ész virágzott. Azóta az Ép Ész megszűnt kodifikálni (Szónok: kérem, az Ép Ész tulajdonnév két nagy É-vel!) és ezzel meg is szűnt élő szervezet lenni.

Átvive a párhuzamot a mi baráti körünkre, nekünk is van már egy ilyen jogi alaptételünk, a *kötelező Polgári Jogi munkáról*. T. i. kifejlődött köztünk szokásjogilag az a jogszabály, amely szerint: a baráti kör minden tagja, akinek a polgári jog-

ról van valami mondanivalója, köteles azt Beck Salamon lapjában, vagy valamely társaságában elmondani. És ez eddig biztosította közöttünk a közös érdekű munka folytonosságát.

Én bizonyos fokig mindig félek idejönni, mert Molnár Marci barátunk minden serlegvacsorán számonkéri, hogy a múlt évben mit dolgoztam és felolvassa az én bűnlajstromomat. Viszont én hála Istennek ennél mindenkor sokszorta több munkát írhatok baráti körünk tagjainak számlája javára. Örömmel látom azt, hogy a Beck Salamon civiljogi szemináriumában ők tartják a legtöbb előadást, a Polgári Jogot jóformán ők töltik meg írásaikkal. Beck Sala barátom tudni fogja, hogy ezt nem irigységből emlegetem, hanem azért, hogy megköszönjem, hogy ő a magánjogi szeminárium mellé a civiljogi szemináriumban párhuzamos munkaszervezetet állított. Ilymódon két szeminárium között olyan symbiosis fejlődött ki, melyet mindkét részről nehezen nélkülözniék. Én csak azt kérem Beck barátomtól, hogy néha engedje át együttesét, gárdáját a magánjogi szemináriumnak is, mondjuk két-három vendégszereplésre egy esztendőben, hogy megint visszatérve a régi munkahelyre, ott is egy-egy közös discussiót tartsunk.

Igy tehát a másik társasági cement, a *munka közössége* is biztosítottnak látszik. S most jön az a pont, amikor rátérve harmadik kötőanyagunkra, az *eszmények közösségére*, Görög Frigyes barátunknak visszhangot kell adnom megkapóan hatalmas és erőteljes kifejtésére a mi eszményeinkről. Mindazt szó szerint aláírom, amit ő ékes szavakkal kifejtett. Igen, ezek a mi eszményeink. Engedjétek meg, hogy egyik-másik tételére talán más-más oldalról én is reávilágítsak.

Első közös ideálunk a *jogállam*. De nem az a jogállam, amit modern német írók írnak le, akik szerint a jogállam abban áll, hogy a polgárnak minden lépését, a bölcsőtől a sírig és lehetőleg minden gondolatát is, a jog tételes szabályai írják körül. Az ilyen állam nagyon tökéletes lehet, de Lázár Andor igazságügyminiszter egy előadásában nagyon találóan idézett egy angol író (G. A. Chamberlain-t), aki szerint ennek a tökéletes államnak csak az az egy baja lesz, hogy senki sem akarna benne élni. Nem ez a mi ideálunk, hanem az, amelyet a bucsuzó Baldwin két szóval határozott meg: „ordered freedom“, a rendezett szabadság; az államszerkezet, amely össze tudja fogni közös munkára a polgárok erejét, de jogi garanciákkal biztosítja az ő egyéni szabadságukat, eszmei személyiségük sérthetetlenségét.

Másik eszményünk szűkebb körű, de a mi kezünkre, a mi védelmünkre van bízva: ez a mi *magyar jogállományunknak* megvédése, a magyar jog állandóságának, folytonosságának oltalma kártékony idegen behatások ellen. A levegő körülöttünk tele van szállongó csirákkal, olyan palánták, amelyek a maguk

talaján esetleg nagyon jó gyümölcsöket teremhetnek, amelyek azonban a mi ezer esztendőös búzavetésünkben kártékony gyomként burjánoznának el és elfojtanak mindazt, ami magyar. Ez az, aminek nekünk magyar jogászoknak ellene kell szegülnünk.

A harmadik, ami megkapott Görög Frigyes kedves barátunk beszédében, az az *emberi szolidaritásnak* hangja, amely belőle kicsendül. Ez a szolidaritás ugyancsak a *jogeszmen* sarkallik, azt vallva, hogy végső fokban mégsem az erőszak, hanem az *egyetemes jóakarat*, az *universal goodwill* hozza meg az enyhülést az emberiség mai kínos vajadásában. Mint egykor az angyali szózat mondta: *et in terra pax hominibus bonae voluntatis*. Azt hiszem, mi itt mindnyájan azt valljuk, hogy nem lehet az emberi méltóságnak szükségképeni attribútuma, hogy az emberiség farkasfalkákra oszolva vicsorítsa egymásra fogát. (Úgy van!) Nekünk nem a *homo homini lupus* szomorú igéje a jelmondatunk, amely mondás csak azért nem talál, mert a farkas nem falja fel a maga fajtáját. A mi reményünk annak a kornak az eljövételében van, amely valóra váltja a *homo homini deus* elvét; amikor nem az embernek állati vadsága, hanem a beléje oltott isteni szeretet lesz a társadalom mozgató ereje. Erős hitem, hogy a jognak az a művelése, amely beleviszi a jogba az igazságot, közelebb fog vinni minket ehhez a korhoz.

Úgy érzem, hogy talán kissé antiquáltak ezek a mi ideáljaink, úgy hangzanak, mintha a régi, sokat ócsárolt liberális korszakból valók volnának. De ami engem megnyugtat, az először is az, hogy az úgynevezett gazdasági liberalizmus korszakában — nagyon jól emlékszem hivatali, tanári és írói működésemből — mi mindig a *szociális* irányú jogfejlődés szükségét hangoztattuk itt Magyarországon; másodszer pedig boldogan és megnyugvással látom, hogy a mai fiatalságnak legnemesebbjei és legjobbjai ugyancsak ezeket az ideálokat vallják.

Ezért hát kedves barátaim! — én ismételt hálával köszöntöm Görög Frigyes barátunk lelkes zászlóbontását. Reám azt a hatást tette, hogy igenis kimondom: megyek a zászló után!

Most pedig hozzátok fordulok, kedves fiatal barátaim, akikkel még pár évvel ezelőtt az előadóteremben és a szemináriumban találkoztam, és ahhoz a nagy örömhöz, hogy itt látlak beneteket körünkben, hozzáfűzöm azt a reményt, hogy Ti is azokból valók vagytok, akiket a nagy német költő úgy nevez: Ritter von dem heil'gen Geist, és hogy Ti is ezeket a nagy ideálokat teszitek magatokévá. Ebben a reményben emelem poharamat Rátok, és meghatott érzésekkel emelem poharamat a baráti kör további virágzására és boldogulására.